

landsk og tysk tænkning. Den nye fase i M.s tænkning fandt sit udtryk i det 1924 udkomne værk »Die Idee der Staatsräson«. Forskellen mellem de to faser er så iøjnefaldende, at den slet ikke kan overses — og heller ikke er blevet det. Når H. derimod vil konstatere en sidste, 3. fase, bestemt af nationalsocialismens magt-overtagelse 1933, forekommer dette mig problematisk. H. hævder, at forandringen karakteriseres ved en svækkelse af viljen til politisk og pædagogisk handlen og ved overgang til en kontemplativ og æstetiserende betragtning af historien. Selvfølgelig må det indrømmes, at mulighederne for politisk og pædagogisk virksomhed, når man er emeritus og over 70 (M. er født 1862), og når der hersker totalitært styre, er svækkede, men mon i øvrigt ikke M.s 1946 udkomne lille skrift »Die deutsche Katastrophe« (se H. T. 11. r. II, s. 562 f) vidner tilstrækkeligt mod nævnte betragtninger.

Af indholdet i H.s to hovedafsnit skal jeg kun nævne et par skildringer, hvor M. optræder. Først hans polemik med Karl Lamprecht, der fandt sted midt i 90'erne, og som behandles i kapitlet individet og det almene (Individualismus contra Kollektivismus), dernæst den meget oplysende redegørelse for modsætningsforholdet og polemikken mellem M. og Benedetto Croce (som rationalismens repræsentant) vedrørende det rette indhold af begrebet »Historismus« (se f. eks. s. 393 ff). I forbindelse hermed vil jeg fremhæve den interessante undersøgelse af, hvor sent udviklingsbegrebet optræder i M.s historieskrivning, skønt dette begreb spiller en hovedrolle i M.s sidste store værk »Die Entstehung des Historismus« (1936).

M.s navn optræder, som sagt, i bogens underitei. Men det er de smukke, velvalgte citater fra M.s bøger, der kaster glans over fremstillingen. Læseren af denne belønnes i hvert fald med at få uddybet sit kendskab til M.s gennem godt 6 årtier udførte historiske skribentvirksomhed og til hans forunderligt rige personlighed, i hvilken også »samvittigheden« har sin fulde borgerret.

Holger Hjelholt.

I den fortrinlige Home University Library serie har professor i økonomisk historie ved University of London T. S. Ashton skrevet en lille bog på 167 sider kaldet *The Industrial Revolution 1760—1830* [Oxford University Press 1948]. Det er en i sjælden grad velskrevet syntese, afbalanceret, klar og levende, skabt af en indsigt i emnet, som er erhvervet gennem årelange studier. I indledningen diskuterer Ashton begrebet »the industrial revolu-

tion» og peger på, at dette ikke blot omfatter de industrielle, men også de sociale og intellektuelle forandringer, hvis organiske eller gradvise udviklingsmåde betones, hvorfor bogens titel egentlig burde have været en anden, om ikke udtrykket var så hævdvundet, at det ville være pedanteri at søge et nyt konstrueret. Forfatteren opridses ganske kort de vigtigste træk i befolkningsudviklingen, skildrer de tidlige industrielle former, beskæftiger sig indgående — og noget for bredt — med de tekniske opfindelser og præsenterer i afsnittene om kapitalen og arbejdskraften, samt de økonomiske systemer, læseren for adskillige nye synspunkter. Afgørende er således hans påvisning af den synkende rentefods — dvs. den billige kapital — betydning for industrialiseringsprocessen, et spørgsmål som endnu ikke er fuldt oplyst, men som utvivlsomt vil blive taget op med Ashton's problemstilling som udgangspunkt. Også omtalen af byggeriet i forbindelse med arbejderboliger er værdifuld, overhovedet karakteriseres fremstillingen af en mangesidighed i synspunkter og en fortællerglæde, der gør bogen populær i dette ords bedste betydning. I et afsluttende kapitel fremdrages de almene kendetegn ved den industrielle revolution, der opfattes som en økonomisk-sociologisk proces snarere end en tidsbestemt periode. Hvadenten den præsenterer sig i England efter 1760, i U.S.A. og Tyskland efter 1870, eller i Canada og Rusland i vor egen tid, er dens karakter og virkninger stort set de samme, det gælder prisudviklingen, kapitalforholdene, beskæftigelsen og til en vis grad de politiske forhold. Det centrale problem er i alle tilfælde, hvorledes man skal føde, klæde og beskæftige et voldsomt stigende befolkningsoverskud, og svaret er ifølge Ashton gennem en industrialisering. Han benægter ikke, at årene 1760—1830 for Englands vedkommende formørkedes af krige og ulykker, men imødegår skarpt, at «the disasters of the industrial revolution» skulle være fremkaldt af de tekniske og økonomiske forandringer. Dette hovedsynspunkt anskueliggøres ved en aktuel henvisning til forholdene i Indien og Kina, der afslutter den læseværdige bog, som forøvrigt nu foreligger i en svensk oversættelse ved professor Ernst Söderlund.

Kristof Glamann.

Når Østeuropas historie længe har indtaget en forholdsvis beskednen plads i danske fremstillinger af verdenshistorien, skyldes det utvivlsomt, at disse områder gennem tiderne har været af langt mindre betydning for forløbet af dansk politisk, økono-